

ΔΙΕΘΝΕΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΓΡΑΦΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ. Οί ἀρχαῖες Ἑλληνικὲς ἐπιγραφὲς μαζί μὲ τὰ κείμενα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ τὰ ἀρχαιολογικὰ κατάλοιπα εἶναι οἱ πηγὲς τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Ἱστορίας. Ἡ σημασία τους γιὰ τὴν ἱστορικὴ ἔρευνα εἶναι κεφαλαιώδης, διότι καλύπτουν ὅλες τὶς ἐκφάνσεις τοῦ ἀρχαίου βίου, ἀπὸ τὴν ἐντελῶς ἰδιωτικὴ ζωὴ ἕως τὶς πιὸ σημαντικὲς ὀψεις τοῦ δημοσίου βίου. Ἐπὶ πλέον εἶναι κείμενα αὐθεντικά, διότι μεταξὺ τοῦ χαρακτοῦ καὶ τοῦ ἀναγνώστου δὲν παρεμβάλλεται κανεὶς ἄλλος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ κείμενα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ποὺ ἔφθασαν ὡς ἐμᾶς ἀντιγραφόμενα ἐπὶ αἰῶνες μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἔχουν ὑποστῆ ἀλλοιώσεις. Οἱ ἐπιγραφὲς φέρουν στὸ φῶς νέα στοιχεῖα, ἄγνωστα προηγουμένως ἀπὸ ὅποιανδήποτε ἄλλη πηγὴ, ἢ συμπληρώνουν τὶς πληροφορίες ποὺ παρέχουν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς γιὰ πολεμικὰ ἢ πολιτικὰ γεγονότα γιὰ τοὺς θεσμούς, τὴν οἰκονομία, τὸ δίκαιο, τὴν κοινωνικὴ ὀργάνωση, τὴν λατρεία, τὴν καθημερινὴ ζωὴ, κλπ.

Τὰ κείμενα τῶν ἐπιγραφῶν εἶναι γνωστὰ ἀπὸ τὶς ἔντυπες συγκεντρωτικὲς καὶ μεμονωμένες ἐκδόσεις ποὺ ἄρχισαν νὰ ἐκδίδονται καὶ νὰ κυκλοφοροῦν ἀπὸ τὴν δευτέρη εἰκοσαετία τοῦ 19ου αἰ. Στὸ διαδίκτυο εἶναι προσιτὰ ἤδη ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τῆς δεκαετίας τοῦ '90 χάρις στὸ σχετικὸ πρόγραμμα τοῦ Packard Humanities Institute (PHI), διὰ τοῦ ὁποίου τὰ κείμενα τῶν ἐπιγραφῶν ἔχουν πληκτρολογηθεῖ ἀπὸ τὶς ἐγκυρότερες ἔντυπες ἐκδόσεις καὶ εἶναι διαθέσιμα στὸν ἐρευνητὴ.

Ἄλλὰ στὴν μελέτη μιᾶς ἐπιγραφῆς ἔχει σημασία ὄχι μόνο τὸ ἴδιο τὸ κείμενο, ἀλλὰ καὶ ὁ φορέας του, κατὰ κανόνα ὁ λίθος ἢ ὅποιαδήποτε ἄλλη σκληρὴ ὕλη, στὴν ὁποία εἶναι χαραγμένη ἡ ἐπιγραφή. Ἡ πληρέστερη μελέτη τῆς ἐπιγραφῆς ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν ἐξέταση τοῦ ἴδιου τοῦ ἐνεπιγράφου λίθου ἢ τοῦ ὁποιοῦδήποτε ἄλλου ἐνεπιγράφου ἀντικειμένου.

Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνικοὶ ἐνεπίγραφοι λίθοι βρίσκονται κατὰ κυριώτατο λόγο στὰ Ἑλληνικὰ Μουσεῖα -καὶ μεταξὺ αὐτῶν πρωτίστως στὸ Ἐπιγραφικὸ Μουσεῖο τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου φυλάσσονται 13.500 περίπου ἐπιγραφὲς καὶ στὸ Μουσεῖο τῆς Ἀρχαίας ἀγορᾶς, ὅπου φυλάσσονται περίπου 7.500-, καὶ στοὺς χώρους ποὺ ἀνεσκάφησαν ἢ εὐρέθησαν, ἢ διὰ ζώσης ἐξέταση, συχνὰ κατ' ἐπανάληψιν, μιᾶς ἐπιγραφῆς ἀπαιτεῖ καὶ ταξίδια στὴν Ἑλλάδα ἢ ὅπου ἀλλοῦ βρίσκεται ἡ ἐπιγραφή, καὶ δαπάνες συχνὰ μεγάλες καὶ χρόνον πολὺ.

Εἶναι λοιπὸν ἀναγκαῖα ἡ εὐχερὴς πρόσβαση στὴν ἀπεικόνιση ἢ ἀποτύπωση τους ἀπὸ τὸν λίθο. Αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται μέχρι σήμερα μὲ τὰ ἔκτυπα καὶ τὶς φωτογραφίες. Ἡ ἀξία τῶν ἐκτύπων ἔγκειται στὸ ὅτι σώζουν τὴν κατάστασι τοῦ κειμένου τὴν στιγμὴ ποὺ ἐλήφθησαν καὶ ὅτι εἶναι πολὺ περισσότερο ἀξιόπιστα ἀπὸ τὴν φωτογραφία. Δεδομένου δὲ ὅτι ὑπάρχουν ἔκτυπα ἐπιγραφῶν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ. καὶ μάλιστα λίθων ποὺ ἔχουν χαθῆ ἢ ἔχουν ἔκτοτε ὑποστῆ μεγάλες φθορὲς γίνεται ἀντιληπτὴ ἡ σημασία τους γιὰ τὴν μελέτη τῶν ἐπιγραφῶν. Συλλογὴ ἐκτύπων (ἢ καὶ φωτογραφιῶν) μικρότερη ἢ μεγαλύτερη ἔχει καταρτίσει, ἀσφαλῶς κατὰ κύριον λόγο τῶν ἐπιγραφῶν ποὺ τὸν ἐνδιαφέρουν ὁ κάθε ἕνας εἰδικὸς ἐρευνητὴς, κυρίως ἐπιγραφικὸς ἢ ἀρχαιολόγος (βλ. τὴν **εἰκ. 1**), ἀλλὰ καὶ ἐπιστημονικὰ ἰδρύματα (λ.χ. τοῦ ΚΕΡΑ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἑρευνῶν) ποὺ τὸ κύριον ἐρευνητικὸν πεδῖον εἶναι ἡ μελέτη τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν. Σημειώτεον ὅτι ἡ συλλογὴ τῶν ἀρχαίων τῶν *Inscriptiones Graecae* τῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τοῦ Βερολίνου ἀριθμεῖ ὑπὲρ τὶς 80.000 ἔκτυπα, καὶ τοῦ Centre for the Study of Ancient Documents (CSAD) τοῦ

Πανεπιστημίου της Όξφορδης περί τις 20.000 έκτυπα, ενώ του Institute for Advanced Study των ΗΠΑ υπερβαίνουν τις 30.000 χιλιάδες.

Παρά ταύτα το πολύτιμο για την μελέτη των έπιγραφών αυτό υλικό δεν είναι στο σύνολό του προσβάσιμο στο διαδίκτυο. Μικρός αριθμός εκτύπων της συλλογής του CSAD έχει σαρωθεί και ικανός της συλλογής του Ohio State University Center for Epigraphical and Paleographical Studies (κυρίως Άττικων έπιγραφών), καθώς και το μέγιστο μέρος της συλλογής εκτύπων του K.E.P.A. Δυσχερέστερη είναι ή πρόσβαση στις φωτογραφίες, αφού όλίγες εν σχέσει προς τις υπάρχουσες στα έρευνητικά κέντρα ή Μουσεία είναι διαθέσιμες στο διαδίκτυο.

Τρίτη και σπουδαιότατη πηγή για την μελέτη των αρχαίων Έλληνικων έπιγραφών είναι τα σημειωματάρια (notebooks), σχεδιογραφήματα (drawings), και απόγραφα έπιγραφών (copies) παλαιών και νεωτέρων έπιγραφικών, λ.χ. των Έλλήνων Κ. Σ. Πιττάκη [1798-1863], Π. Εύστρατιάδη [1815-1888], Σ. Α. Κουμανούδη [1818-1899], Ά. Άρβανιτόπουλου [1874-1942], Ν. Μ. Κοντολέοντος [1910-1975], των Γερμανών Α. von Velsen [1826-1861], L. Ross [1806-1859], του Αύστριακού Α. Wilhelm [1864-1950], των Άγγλων L. H. Jeffery [1915-1996], W. G. Forrest [1925-1997], D. M. Lewis [1928-1994], του Γάλλου L. Robert [1904-1985]), ταξιδιωτών και αρχαιοδιφών (λ.χ. των Γάλλων Michel Fourmont [1690-1746] (βλ. την **είκ. 2**), και L. S. Fauvel [1753-1838]).

Η σημασία των παλαιών αυτών χαρτίων και σχεδίων (βλ. τις **είκ. 3, 4** και πρβλ. την **είκ. 5**) για την ιστορία της έρευνας και για την ιστορία των λίθων και των αναγνώσεων είναι μεγίστη. Τα χαρτία (βλ. τις **είκ. 6, 7**), αλλά και οι παλαιές φωτογραφίες (βλ. τις **είκ. 8, 9, 10**), σώζουν πληροφορίες σημαντικές είτε για το ίδιο το κείμενο των έπιγραφών, εκ των οποίων άλλες έχουν χαθεί άλλες λανθάνουν ή άλλες έχουν ακρωτηριασθεί ή ή ενεπίγραφη έπιφάνεια έχει ύποστη σημαντική φθορά έκτοτε ή για τον τόπο εύρέσεως, κλπ.

Καθ' όσον γνωρίζουμε, πλην ελάχιστων εξαιρέσεων χαρτία του είδους αυτού είναι ελάχιστα προσβάσιμα στο διαδίκτυο. Έξαίρεση συνιστά το αρχείο της Άγγλίδος έπιγραφικού L. H. Jeffery, το όποιο έχει σαρωθεί και είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα του Centre for the Study of Ancient Documents (CSAD) του Πανεπιστημίου της Όξφορδης υπό τον τίτλο *Poinikastas*.

Προτεινόμενο πρόγραμμα: Διεθνές ήλεκτρονικό Άρχείο των αρχαίων Έλληνικων έπιγραφών
Σκοπός του προγράμματος είναι ή δημιουργία ενός κοινού ήλεκτρονικού Άρχείου διαθεσίμου σε όλο το έπιστημονικό κοινό διεθνώς των αρχαίων Έλληνικων έπιγραφών.

Το αρχείο θα περιλαμβάνει:

1. Έκτυπα (ήλεκτρονικώς σαρωμένα) που φυλάσσονται στα αρχεία των παρατιθεμένων κατωτέρω έπιστημονικών ίδρυμάτων.
Έκτυπα που δεν περιλαμβάνονται σε καμμία από τις αναφερόμενες κατωτέρω συλλογές θα γίνουν με την πάροδο του χρόνου στο Έπιγραφικό Μουσείο, αλλά και στα άλλα Μουσεία και θα σαρωθούν.
2. Φωτογραφίες (ήλεκτρονικώς σαρωμένες). Το Άρχείο θα βασισθεί στην πλουσιωτάτη συλλογή φωτογραφιών (ως επί το πλείστον σαρωμένων) του Έπιγραφικού Μουσείου.
3. Άρχειον σημειωματαρίων, σχεδιογραφημάτων και απογράφων παλαιών έπιγραφικών, ταξιδιωτών και αρχαιοδιφών.

ΣΗΜΑΣΙΑ: Είναι προφανής ή σημασία του προγράμματος για την διάδοση και την εύχερη πρόσβαση στην αρχαιογνωστική πληροφορία. **Ώστόσο τὸ πρόγραμμα ἔχει καὶ ἰδιαίτερη ἀξία γιὰ τὴν μελέτη τῆς διαμορφώσεως τῆς Εὐρωπαϊκῆς πνευματικῆς φυσιγνωμίας τὸν 18ο καὶ 19ο αἰῶνα.** Ἐπειδὴ ἡ ἱστορία τῆς ἔρευνας εἶναι καὶ ἱστορία τῶν προσώπων (ἐρευνητῶν, λογῆς ἀρχαιοδιφῶν, περιηγητῶν) ποὺ συνέβαλαν στὴν δημιουργία καὶ τὴν ἐξέλιξή της ἡ ἐργασία γιὰ τὴν συγκρότηση τοῦ ἀρχείου θὰ συμβάλῃ καὶ στὴν πληρέστερη γνώση τῆς ζωῆς τῶν ἐρευνητῶν ὡς φορέων ἀλλὰ καὶ παραγόντων διαμορφώσεως τῆς κοινῆς Εὐρωπαϊκῆς κληρονομίας.

ΕΞΕΛΙΞΗ: Πρέπει νὰ τονισθεῖ ὅτι τὸ Ἀρχεῖο δὲν θὰ εἶναι κλειστό, δὲν θὰ τροφοδητηθεῖ δηλαδὴ ἅπαξ μὲ τὸ ἀπαιτούμενο ὑλικό, ἀλλὰ θὰ μπορεῖ, καὶ πρέπει, νὰ τροφοδοτεῖται συνεχῶς, εἴτε μὲ ἐπὶ μέρους ἀρχεῖα (π.χ. μὲ τὴν συλλογὴ ἐκτύπων ἐνὸς εὐρωπαϊκοῦ Μουσείου ἢ ἐνὸς ἐπιστημονικοῦ ἰδρύματος ἢ μὲ τὰ σημειωματάρια ἐνὸς παλαιοῦ ἐπιγραφικοῦ ποὺ βρίσκονται σὲ ἓνα ἐπιστημονικὸ ἴδρυμα) εἴτε μὲ νέο ἐπιγραφικὸ ὑλικὸ ποὺ ἐν τῷ μεταξὺ δημοσιεύεται.

Σημειώνεται ἐπίσης ὅτι θὰ μπορεῖ τὸ Ἀρχεῖο νὰ συνδυασθεῖ μὲ ἄλλα ἠλεκτρονικὰ προγράμματα καὶ ἀρχεῖα, ὅπως τὸ PHI γιὰ τὶς ἑλληνικὲς ἐπιγραφές (βλ. ἀνωτέρω), τὸ Thesaurus linguae Graecae (γιὰ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς) καὶ τὸ Perseus (λεξικὸ καὶ πρόγραμμα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων).

ΕΔΡΑ: Ἐπιγραφικὸ Μουσεῖο

Ἐπιστημονικὸ προσωπικό. Θὰ χρειαθοῦν 4 ἐρευνητές στὴν Ἑλλάδα μονίμου ἀπασχολήσεως γιὰ ὀρισμένο χρονικὸ διάστημα (τριετία;) γιὰ τὴν ὀργάνωση τοῦ προγράμματος, τὴν δρομολόγηση καὶ τὴν λειτουργία του στὴν Ἑλλάδα, τὶς συνεννοήσεις μὲ τὸ ἐξωτερικό, ἀλλὰ γιὰ ἐξορμήσεις σὲ ἀρχεῖα τοῦ ἐξωτερικοῦ γιὰ τὴν ταύτιση τῶν ἐπιγραφῶν τῶν ἡμερολογίων, ἐργασία τὴν ὁποία γνωρίζουν καλὰ μέλη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπιγραφικῆς Ἑταιρείας)· ἐπίσης ἀπὸ 1-2 ἐρευνητές ἀπὸ τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς συνεργαζόμενους φορεῖς τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Διεθνῆς συνεργασία

Ἐπιστημονικοὶ φορεῖς ποὺ μποροῦν νὰ συνεργασθοῦν:

1. Ἐπιγραφικὸ Μουσεῖο
2. Ἑλληνικὴ Ἐπιγραφικὴ Ἑταιρεία
3. Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο
4. Ἀρχεῖον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας
5. Α' Ἐφορεία προϊστορικῶν καὶ κλασσικῶν Ἀρχαιοτήτων
6. Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία
7. Κέντρο Ἑλληνικῆς καὶ Ρωμαϊκῆς Ἀρχαιότητος (Ἐθνικὸ Ἰδρυμα Ἐρευνῶν)

Ἐένοι ἐπιστημονικοὶ φορεῖς

1. Ἀρχεῖον τῶν Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν (Inscriptiones Graecae) τῆς Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften.

2. Centre for the Study of Ancient Documents of the University of Oxford
3. Bibliothèque Nationale des Paris: Ἀρχεῖα L. S. Fauvel καὶ M. Fourmont
4. College de France: Ἀρχεῖον Louis Robert
5. Institute for Advanced Study at Princeton
6. Sara Aleshire Center τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ California University at Berkeley
7. Ohio State University Center for Epigraphical and Paleographical Studies
8. Cornell University
9. University of Austin (Texas)
10. Harvard University

Α.Π. ΜΑΤΘΑΙΟΥ

9.10.11/26.2.12